

ACCESUL DIGITAL: IMPACTUL DREPTULUI DE AUTOR ASUPRA PRACTICILOR DE DIGITIZARE ÎN BIBLIOTECĂ

*Dr. Mariana HARJEVSCHI,
director general, Biblioteca Municipală „B.P. Hasdeu”,
președinte ABRM*

Rezumat

Bibliotecarii joacă roluri-cheie în modelarea politicii naționale și internaționale privind drepturile de autor și protejarea, dar și promovarea accesului la cunoștințe. În Republica Moldova a fost creată o rețea importantă de biblioteci ca instituții culturale și științifice pentru furnizarea de informații ca bun public și păstrarea patrimoniului nostru cultural. Pentru a-și îndeplini misiunea în era digitală, bibliotecile au nevoie de un sistem al legislației cu privire la dreptul de autor. Atât Agenția de Stat pentru Proprietatea Intelectuală (AGEPI), ca instituție cu un cadru juridic delimitat în domeniul PI, inclusiv DA, cât și Asociația Bibliotecarilor din Republica Moldova care promovează biblioteca și informația în societate, acționează pentru dezvoltarea accesului egal la informații și cunoștințe pentru toți, oferă sprijin pentru a găsi soluții și instrumente pentru a permite bibliotecilor să-și păstreze colecțiile, să sprijine educația și cercetarea și să împrumute materiale în mediul electronic.

Bibliotecarii conștientizează că legile restrictive privind drepturile de autor creează bariere juridice în calea utilizării resurselor pentru educație, cercetare și dezvoltare socio-economică. Acest lucru poate avea consecințe semnificative asupra persoanelor care folosesc bibliotecile în țările în curs de dezvoltare și în economiile în tranziție, în care abilitatea de a produce și de a folosi cunoștințele este un factor major în dezvoltare.

Introducere

Tehnologiile digitale deschid astăzi perspective noi bibliotecilor, oferind oportunități pentru cercetare, studiu, dialog, publicare și comunicare. Actualmente, bibliotecile din Republica Moldova au devenit furnizori principali de informații în cadrul societății. Pe lângă păstrarea și asigurarea accesului la „material digital născut” un număr mare de biblioteci s-a orientat spre crearea de conținut digital. Motivele pentru implementarea inițiativelor de digitizare în bibliotecile din Republica Moldova, sau conversia digitală a resurselor din cadrul acestor instituții, sunt variate ca mod de abordare și se pot suprapune. Deciziile de digitizare au fost lansate în funcție de tipul bibliotecii, dar și contextul dezvoltării acestor instituții: a amplifica accesul la informație pentru utilizatorii de bibliotecă sau a îmbunătăți accesul la o anumită parte a colecției din bibliotecă; a optimiza serviciile pentru un grup de utilizatori, extinse prin furnizarea unui acces îmbunătățit la resursele instituției în ceea ce privește învățământul la distanță și/sau învățarea pe parcursul vieții; a reduce manevrarea și utilizarea materialului original fragil sau/și copia materialelor pe cale de dispariție, cum ar fi cărți sau documente fragile (manuscrite etc.); a oferi instituției oportunități de dezvoltare a infrastructurii sale tehnice și a fortifica capacitatea de calificare a personalului în domeniul

digitizării; a dezvolta resurse colaborative și a împărtăși parteneriate cu alte instituții pentru a crea colecții virtuale și pentru a crește accesul la nivel mondial; a valorifica avantajele economice ale unui program sau ale unui anumit proiect care poate genera economii semnificative în ceea ce privește partajarea colecțiilor. Deși multe biblioteci au reușit să lanseze proiecte sau inițiative de digitizare, totuși, este necesară pregătirea unei revizuirii a problemelor privind protecția dreptului de autor în bibliotecile din Moldova în contextul procesului de digitizare a conținutului cultural.

Context național

Sistemul Național de Biblioteci din Republica Moldova

Actualmente, Sistemul Național de Biblioteci include 2720 de biblioteci: Biblioteci publice din sistemul Ministerului Culturii, Biblioteci ale instituțiilor de învățământ (universitare, școlare etc.), Biblioteci departamentale etc., toate însumând 88 449 434,00 unități (cărți, publicații seriale (reviste, anuare, ziare), documente de muzică tipărită, manuscrise, documente audiovizuale, documente electronice (CD, DVD), documente grafice, brevete și alte documente). Actualmente, documentele digitale (titluri) și publicațiile electronice seriale (numere/ fascicule), create în formă digitală sau digitizate de bibliotecă, includ 14 902 titluri¹.

Politicile naționale și cadrul juridic privind digitizarea conținutului cultural

Documentul major, care stabilește cadrul vizionar asupra creării conținutului cultural în domeniul culturii, reprezintă

Strategia Națională de edificare a societății informaționale – „Moldova electronică”, aprobată prin Hotărârea Guvernului nr. 255 din 9 martie 2005, și Hotărârea Guvernului nr. 392 din 19 mai 2010 „Cu privire la crearea Centrului de Guvernană Electronică (E-Government)”. Acest document declară în calitate de direcții prioritare în domeniul informatizării sferei culturii următoarele acțiuni: crearea spațiului informațional cultural, protejarea și valorificarea patrimoniului național și asigurarea accesului liber la valorile culturale naționale și universale pentru toți membrii societății prin implementarea noilor tehnologii informaționale și de comunicații. Menționăm că, pentru acest proces, Guvernul a aprobat *Hotărârea nr. 478 din 04.07.2012 cu privire la Programul național de informatizare a sferei culturii pentru anii 2012-2020*, conform căreia Ministerul Culturii a identificat domeniile prioritare pentru procesul de digitalizare: patrimoniul cultural material mobil și imobil, muzeele, arhivele, inclusiv și bibliotecile. Totodată, procesul de digitalizare a sferei culturii include și facilitarea accesului la informație prin rețeaua electronică, deci servicii culturale publice oferite online. Desigur, prezentul document are drept scop prezentarea viziunii de digitalizare a sferei culturii, motivarea necesității de dezvoltare a infrastructurii existente pentru a crea un spațiu informațional unic al patrimoniului cultural, a extinde durata de existență a obiectelor culturale, a conferi valabilitate și autoritate informației furnizate spațiului electronic despre patrimoniul cultural al Republicii Moldova și a facilita prezervarea și promovarea culturii țării într-un mediu al globalizării. Conștientizăm că acest document a reușit să sprijine construirea infrastructurii și a spațiului informațional cultural necesar pentru prestarea serviciilor electronice în domeniul culturii, nemijlocit al bibliotecilor: dotarea cu TI, oferirea accesului la

¹ Statistica de bibliotecă 2017: Raportul centralizator privind activitatea Sistemului Național de biblioteci pentru anul 2017 și Raport statistic centralizator privind activitatea bibliotecilor publice din Republica Moldova în anul 2017 [accesat 09.10.2018]

internet, crearea instrumentelor de căutare facilă a informației, crearea serviciilor culturale publice online etc., asigurarea accesului publicului larg prin crearea paginilor web pentru instituțiile de cultură (biblioteci). Și totuși, rămân neacoperite, obiectivele specifice stipulate:

- asigurarea digitalizării fondului de carte din bibliotecile publice la 100% până în 2020;
- asigurarea accesului publicului larg prin crearea paginilor web pentru instituțiile de cultură la 100% până în 2020.

Desigur, procesul de realizare a Programului a fost unul laborios, cuprinzând diverse etape cu acțiuni concrete, reflectate în Planul de acțiuni pentru realizarea acestuia, bibliotecile reușind să obțină rezultate pe componenta informatizare și tangențial digitizare prin diverse proiecte lansate la nivel local, instituțional sau național, menționând aici Programul Național de modernizare a Bibliotecilor *Novateca*, *Proiectul TEMPUS „Modernizarea serviciilor informaționale pentru îmbunătățirea calității studiilor”¹* etc. și, desigur,

¹ Biblioteca Științifică Medicală a Instituției Publice Universitatea de Medicină și Farmaceutică „Nicolae Testemițanu”, care deține și funcția de coordonator al proiectului la nivel național, Biblioteca Centrală a Universității de Stat din Moldova, Biblioteca Universității Tehnice a Moldovei, Biblioteca Republicană Științifică Agricolă a Universității Agrare de Stat din Moldova, Biblioteca Științifică a Academiei de Studii Economice din Moldova, Biblioteca Științifică a Universității de Stat „Alecă Russo” din Bălți, Biblioteca Universității Pedagogice de Stat „Ion Creangă”. Alături de bibliotecă ca parteneri naționali sunt Direcția învățământ superior și dezvoltare a științei a Ministerului Educației a RM și Consiliul Național al Organizațiilor Studentești din Moldova. Ca parteneri europeni în cadrul proiectului, experți și consilieri în modernizarea bibliotecilor universitare din Republica Moldova sunt bibliotecile: Biblioteca Universității de Științe Medicale din Kaunas, Lituania; Biblioteca Științifică a Universității Tehnice din Riga, Letonia; Biblioteca Națională și Universi-

unicul proiect orientat spre digitizare, dar care revede și modernizarea proceselor de conservare, restaurare și expunere a documentelor de patrimoniu prin proiectul Salvagardarea Hrisoavelor basarabene din perioada țaristă (1812-1917)².

Strategia de consolidare și modernizare a rețelei de biblioteci publice teritoriale 2017-2020 constituie documentul principal de planificare strategică pe termen mediu, care determină obiectivele de dezvoltare a bibliotecilor publice teritoriale din Republica Moldova până în anul 2020 și stabilește măsurile și acțiunile prioritare pentru atingerea acestor obiective, și-a trasat drept acțiuni – realizarea unui studiu pe tema „Conținut digital disponibil și necesități de digitalizare” ce urmează a fi realizat de către BNC „Ion Creangă”, CBT, BMC „B.P. Hasdeu”, BMB „E. Coșeriu” și IDSI.

Ținem să menționăm că în susținerea acestor mecanisme de realizare actuala Lege cu privire la biblioteci nr. 160 din 20.07.2017 permite într-o formă expresă că *colecțiile de bibliotecă se constituie și se dezvoltă prin achiziționare, abonare, transfer, schimb interbibliotecar național și internațional, precum și prin donații, Depozit Legal și digitizare*, inclusiv stipulează că *în procesul promovării și diseminării documentelor din colecțiile acestora, al utilizării resurselor informaționale, bibliotecile respectă prevederile Legii nr. 139/2010 privind dreptul de autor și drepturile conexe, precum și reglementările internaționale privind excepțiile și limitările dreptului de autor.*

Acest cadru normativ, indică că patrimoniul cultural, deținut de biblioteci,

tară din Debrecen, Ungaria; Biblioteca Universității de Medicină și Farmacie „Iuliu Hațieganu” din Cluj, România.

² Implementat de Biblioteca Națională a RM, susținut de Ambasada SUA, în parteneriat cu Ministerul Educației, Culturii și Cercetării al R. Moldova

Analiza SWOT a activității de digitizare la nivelul bibliotecilor

PUNCTE TARI	OPORTUNITĂȚI
<ul style="list-style-type: none"> • Bibliotecile dețin un număr impunător de patrimoniu¹; • Cadrul legal permisiv privind digitizarea colecțiilor de biblioteci; • Centre de competență/ coordonare a domeniului - Biblioteca Națională a Republicii Moldova, Biblioteca Municipală „B.P. Hasdeu”; • Proiecte / inițiative de digitizare inițiate de bibliotecile din țară (naționale, publice teritoriale, universitare etc.); • Personal de bibliotecă cu viziune deschisă în privința realizării de strategii de digitizare (instruiți, competențe etc.); • Instruirea unui segment de persoane privind importanța și rolul dreptului de autor și digitizarea în cadrul bibliotecilor (AGEPI, USM, ABRM, BNRM etc.); • Colaborări fructuoase cu structurile de promovare și realizare a activităților în domeniul protecției juridice privind dreptul de autor (AGEPI, EIFL etc.); 	<ul style="list-style-type: none"> • Sprijin acordat de diverși finanțatori prin proiecte de digitizare la nivel instituțional, inclusiv la nivel internațional; • Posibilități de dezvoltare a parteneriatelor cu variate instituții la nivel local, național și internațional privind digitizarea; • Consultarea de specialiști, precum profesori, cercetători în diferite domenii ale cunoașterii în selectarea de documente prețioase care să fie digitizate; • Utilizatori noi de bibliotecă datorită produselor digitizate disponibile on-line;
PUNCTE SLABE	AMENINȚĂRI
<ul style="list-style-type: none"> • Bibliotecile dețin bugete insuficiente specifice activităților de digitizare; • Sprijin acordat de diverși finanțatori prin proiecte de digitizare • Numărul limitat de specialiști IT în biblioteci; • Lipsa metodologiei de lucru privind digitizarea a diverselor tipuri și genuri de produse ale patrimoniului cultural; • Absența instruirilor consecvente conform unei agende naționale; • Procent scăzut al resurselor digitizate accesibile în mediul online; 	<ul style="list-style-type: none"> • Lipsa unui Program Național de finanțare a digitizării conținutului aflat în cadrul bibliotecilor; • Restricțiile legale (drepturile proprietății intelectuale) și lipsa unui cadru flexibil de excepții și limitări pe segmentul digitizării în cadrul bibliotecilor; • Inexistența unui portal național al tuturor obiectelor digitizate din bibliotecile din Republica Moldova.

¹ Din patrimoniul național de documente de bibliotecă fac parte documentele rare, deosebit de valoroase, care prezintă un interes aparte pentru cultura țării. Patrimoniul național de documente de bibliotecă este protejat de stat.

(2) Patrimoniul național de documente de bibliotecă este constituit din:

a) documente bibliofile de unicat – cărți editate până la 1850 și manuscrise;

b) documente de bibliotecă dintre 1851 și 1960 care au intrat în istoria literaturii și a culturii naționale și universale, precum și cele de după 1960 cu o prezentare grafică deosebită sau apărute cu prilejul unor jubilee, tipărituri cu dedicații și autografe autentice ale autorilor și ex-librisuri;

c) exemplare de documente de bibliotecă ce constituie depozitul legal;

d) alte documente de bibliotecă incluse prin decizia Ministerului Educației, Culturii și Cercetării (Legea nr. 160, din 20.07.2017 cu privire la biblioteci).

reprezintă cel mai vast segment ce are potențial, dar și deschidere pentru susținere privind dezvoltarea conținutului digital național al Republicii Moldova, demonstrând că digitizarea este esențială pentru a pune patrimoniul de carte al bibliotecilor din Republica Moldova la dispoziția

unui număr cât mai mare de persoane și pentru a stimula dezvoltarea industriilor creative din țară, fiind favorabil sprijinite de digitizarea obiectelor patrimoniului cultural (pe bază de proiecte ale instituțiilor bibliotecare).

Este prea bine cunoscut că succesul unei politici este asigurat atât prin implicarea cetățenilor, cât și a structurilor specializate. În promovarea politicii în domeniul bibliotecilor s-au evidențiat mai mulți actori prin eforturile cărora s-a reușit a se realiza politica în domeniul promovării unui drept de autor echitabil. Motivul responsabilizării, inițiat, de regulă, de structurile profesionale, precum Federația Internațională a Asociațiilor Bibliotecare (IFLA), Fundația Informații Electronice pentru Biblioteci (e.IFL.net), Biroul European al Asociațiilor Bibliotecare (EBLIDA), Autoritatea Națională a Bibliotecilor Publice din Europa (NAPLE), este unul argumentat de următoarele postulate: ele reprezintă vocea bibliotecarilor la nivel internațional și european, având capacitatea și autoritatea de a soluționa multiplele probleme. Astfel, problemele bibliotecilor, reiterate în cadrul mai multor întruniri, au devenit și probleme civice. Iar subiectele cu privire la excepțiile și limitările în cadrul dreptului de autor, dreptul de împrumut public, includerea documentelor electronice în depozitul legal și utilizarea operelor orfane au mobilizat asociațiile pentru a asigura înscrierea acestora pe agenda politicilor internaționale. Astfel, problemele enunțate au fost discutate în cadrul sesiunilor Organizației Mondiale a Proprietății Intellectuale, Comisiei Europene (CE), Organizației Mondiale a Comerțului (OMC).

Pentru a ajuta la proiectarea unei viziuni de ansamblu asupra problemelor privind protecția dreptului de autor în bibliotecile din Moldova privind procesul de digitizare a conținutului cultural în bibliotecile din țară e necesar a fi analizat prin prisma analizei SWOT, oferind oportunitatea de a radiografia și, în același timp, a evalua factorii de influență interni și externi pe acest segment, precum și poziția acesteia în sfera culturală sau în raport cu celelalte instituții.

Viziuni de ansamblu asupra problemelor privind protecția dreptului de autor în procesul de digitizare a conținutului cultural în bibliotecile din Moldova

În domeniul bibliotecilor, conservarea digitală este un efort complex pentru a asigura ca resursele digitale să fie oferite continuu și să rămână accesibile și utilizabile pentru generații. Aceasta presupune planificarea, alocarea resurselor (financiare, umane, tehnologice, dar și aplicarea metodelor și tehnologiilor de conservare) și combină un cadru de politici, strategii și acțiuni pentru a asigura accesul la conținutul digitizat și „născut digital”, indiferent de provocările legate de schimbările tehnologice, sau chiar juridice, sociale, economice etc. Scopul conservării digitale este redarea corectă a conținutului autentificat în timp.

Cadrul normativ privind dreptul de autor și drepturile conexe este menit să echilibreze interesul public pentru accesarea informațiilor ce dețin drepturile autorilor, artiștilor și editorilor. În unele țări, legile privind drepturile de autor includ prevederi speciale, astfel încât bibliotecile și arhivele pot oferi acces public la cunoștințele lumii – însă în multe țări aceste excepții se aplică numai resurselor care există în formate tradiționale, nu și digitale. Legile privind drepturile de autor depășesc din ce în ce mai mult bibliotecile și arhivele în a-și îndeplini funcțiile cele mai de bază, pur și simplu pentru că resursele sunt acum digitale. Întrucât regulile în favoarea titularilor drepturilor de autor s-au extins prin tratate globale obligatorii, regulile pentru biblioteci și arhive care permit accesul la informații au rămas „înghețate”. Drepturile de autor din majoritatea țărilor lumii includ excepții sau limitări aplicabile în mod specific bibliotecilor și arhivelor. Aceste prevederi joacă un rol important în facilitarea serviciilor bibliotecilor și în ser-

virea intereselor publice și private în dreptul de autor, inclusiv digitizarea.

Desigur, bibliotecile din Republica Moldova consideră că sunt necesare acțiuni naționale, dar și internaționale pentru a asigura ca funcțiile esențiale ale bibliotecilor și arhivelor să continue a fi încadrate în legile privind drepturile de autor.

În scopul îmbunătățirii cadrului de reglementare, Asociația Bibliotecarilor a lansat proiectul Advocacy pentru îmbunătățirea Legii cu privire la dreptul de autor și drepturi conexe. Este mare rolul bibliotecilor, care a permis armonizarea cadrului de reglementare cu privire la dreptul de autor din perspectiva accesului la informație. Activitățile proiectului s-au focusat pe consolidarea comunității bibliotecare privind fundamentarea unor excepții pentru biblioteci pentru o lege echitabilă și corectă, precum și promovarea culturii juridice în domeniul dreptului de autor pentru comunitatea bibliotecară din Republica Moldova, pentru a influența pozitiv proiectul Legii cu privire la dreptul de autor și drepturi conexe, ce ar reflecta interesele utilizatorilor.

Cum ar arăta un cadru propice pentru biblioteci, ca să își justifice digitizarea colecțiilor? Analiza situației denotă că un cadru specific care să faciliteze sigur procesele de împrumuturi în cadrul bibliotecilor, împrumuturile interbibliotecare și furnizarea de documente în format digital și tipărit; permite utilizarea operelor orfane și digitizarea acestora; asigurarea capacității de a achiziționa cărți electronice de la editori (prin prisma procurării achizițiilor dintr-o singură sursă). Propunerile privind un cadru de reglementare a excepțiilor și restricțiilor în materie de drepturi de autor pentru biblioteci și arhive planează în mediul bibliotecilor la nivel internațional, fiind susținute de experți în biblioteci pentru a ghida aplicarea unor modele / mecanisme ce ar facilita aplicarea drep-

tului de autor pentru a sprijini activitățile acestui sector. Recunoscând rolul esențial al tehnologiilor digitale în conservarea, accesul și utilizarea înregistrărilor istorice, înțelegem că astfel de noi tehnologii trebuie să solicite mecanisme adecvate pentru a permite bibliotecilor și arhivelor să răspundă în mod corespunzător noului mediu digital pentru a asigura progresul cercetării, dar și culturii.

Bibliotecile din Republica Moldova au reușit să transpună prin digitizare resursele lor din colecții, justificându-și acțiunile prin:

- Fixarea în formă electronică a operelor intrate în domeniul public în scopuri de arhivare de către biblioteci, fără obținerea unui avantaj economic sau comercial, direct ori indirect, este permisă fără consimțământul autorului sau al altui titular al dreptului de autor și fără plata vreunei remunerații (Legea nr. 139 din 02.07.2010 privind dreptul de autor și drepturile conexe, capitolul VI, Alte drepturi. Domeniul public, Art. 47 Remunerația pentru valorificarea operelor intrate în domeniul public și a expresiilor folclorice).

Selecția materialelor pentru inițiativele de digitizare, abordate de bibliotecile din Republica Moldova:

- Documente rare, unice sau fragmentate (fragile) aflate în domeniul public — digitizarea a fost efectuată printr-un nivel ridicat de calitate și acces rapid. Deși dificil de realizat folosind anumite tehnologii și investiții financiare și umane, totuși bibliotecile au reușit să ofere un conținut digital accesibil online și util celor interesați. (Exemple: Biblioteca Națională Digitală Moldavica, susținută de Biblioteca Națională a Republicii Moldova, oferă pentru prima dată acces integrat la moște-

nirea culturală scrisă, inclusiv cărți, manuscrise, tipărituri vechi și rare, alte documente patrimoniale. Ea deschide noi căi de explorare a patrimoniului cultural național; Istoria Chișinăului – platformă online pe diverse domenii precum: istorie, arhitectură, cultură, muzică, arte plastice, sport, literatură, geografie, religie, pedagogie, dans, film, turism ș.a. Structura postărilor variază de la cele ce includ doar text, sau doar imagini, la cele mixte.

- Documente cu un conținut științific (dreptul exclusiv la publicație îl deține autorul și îl realizează prin luarea în mod voluntar a deciziei privind prezentarea publicației sale pe Internet) — repozitorii (biblioteci electronice) includ materiale ce au fost create digital și colectează, păstrează și oferă acces la articole publicate în reviste științifice, anale, lucrări de conferință și ateliere, teze de doctorat, materiale educaționale create de comunitatea academică din cele mai importante biblioteci universitare din Republica Moldova (Universitatea de Stat din Moldova, Universitatea Agrară de Stat din Moldova, Universitatea de Stat de Medicină și Farmacie „Nicolae Testemițanu”, Academia de Studii Economice a Moldovei, Universitatea Tehnică a Moldovei, Universitatea Liberă Internațională din Moldova etc.).

Menționăm că, urmare a diverselor inițiative, dreptul de conservare a materialelor de bibliotecă, solicită să fie permisă bibliotecilor ca acestea să reproducă opere sau materiale protejate prin drepturi conexe, în scopul conservării sau înlocuirii, în conformitate cu practicile corecte. Actualmente, bibliotecile revendică o stringentă necesitate ca materialele lipsă, sau solici-

tate, să le ofere posibilitatea de a crea copii în scopul conservării sau înlocuirii pentru a fi folosite în locul operelor sau materialelor originale conservate sau înlocuite, în conformitate cu practicile corecte. Aceste aspecte, desigur, sunt difuze, acoperite de cadrul de reglementare, astfel încât tendința bibliotecilor este de a solicita anumite excepții de la dreptul de reproducere în scopul conservării operelor și a materialelor protejate prin drepturi conexe. Aceasta ar permite bibliotecilor să reproducă pentru conservare cât mai multe exemplare de lucrări sau materiale în cât mai multe formate din punct de vedere tehnic, în conformitate cu standardele celor mai bune practici de conservare profesională. Desigur aceasta ar oferi flexibilitate pentru copierea, mutarea formatului și migrarea lucrărilor și materialelor protejate prin drepturi de autor pe diferite platforme și utilizarea acestor copii.

Tendențele actuale în domeniul bibliotecilor este de a digitiza inclusiv și copiile Depozitului Legal, ceea ce e un impediment, rezultând din constrângerile legale. Vorba e că patrimoniul național cultural și economic, patrimoniul științific pentru perpetuitate se face și prin intermediul Depozitului Legal. Obiectivul acestei inițiative, care devine tot mai imperioasă este de a încuraja adoptarea legilor și a sistemelor naționale de Depozit Legal pentru a păstra și patrimoniul științific pentru perpetuitate. Prin Programul de digitalizare a bibliotecilor este recunoscută importanța bibliotecilor ca punct de acces al informației, ca instrument de dezvoltare educațională și, totodată, ca punct de acces al serviciilor publice. Serviciile prestate de bibliotecile publice cuprind servicii de împrumut, de rezervare online a unei cărți, de accesare online a cărților, de utilizare a internetului și de utilizare a materialelor de studiu online.

În concluzie, reiterăm ca asociațiile bibliotecare să sprijine aplicarea efectivă a drepturilor de autor și să recunoască că bibliotecile au un rol crucial în supravegherea și facilitarea accesului la creșterea numărului de resurse informaționale electronice locale și oferite la distanță. Bibliotecarii profesioniști trebuie să promoveze respectul pentru drepturile de autor și să consolideze activ operele protejate, să se opună utilizării incorecte și exploatarea neautorizate, atât a documentelor tipărite, cât și a celor digitale. Cunoașterea excepțiilor și limitărilor pot susține bibliotecarii în vederea respectării dreptului de autor, dar și implementarea inițiativelor de digitizare în mod corect și relevant:

- conservarea (ar oferi posibilitatea de a reproduce autorizat opere publicate și nepublicate din colecții în scopuri de conservare, inclusiv de a trece la formate diferite);
- organizarea Depozitului Legal în format electronic (ar permite ca operele publicate să fie incluse în toate formatele, ceea ce ar facilita conservarea lor);
- împrumutul interbibliotecar și furnizarea electronică a documentelor (ar permite bibliotecilor să furnizeze documentele din propriile colecții direct sau prin intermediul unei alte biblioteci, indiferent de formatul și mijloacele de comunicare);
- educația și studiul în auditoriile instituțiilor de învățământ (ar asigura autorizarea oficială ca operele obținute în mod legal de către o bibliotecă sau o instituție de învățământ să fie puse la dispoziția procesului educativ în auditorii sau la distanță, într-un mod care nu aduce prejudicii titularului dreptului de autor);
- reproducerea pentru activități de cercetare sau în scopuri private (ar permite utilizatorilor individuali reproducerea unor materiale și părți separate pentru cercetări, studii și în alte scopuri private);
- asigurarea informațională pentru persoanele cu dizabilități (ar oferi bibliotecilor posibilitatea de a converti autorizat materialele dintr-un format în altul pentru a le face accesibile persoanelor cu dizabilități);
- reproducerea operelor orfane (ar asigura rezolvarea problemelor operelor orfane, în cazul în care titularul drepturilor de autor nu poate fi identificat sau localizat);
- termenele dreptului de autor (trebuie menținute în concordanță cu Convenția de la Berna, care stipulează că „durata dreptului de autor se extinde pe parcursul întregii vieți a autorului și timp de 50 de ani după moartea acestuia”);
- măsurile de protecție tehnologică pentru stoparea utilizării ilicite (ar permite bibliotecilor și utilizatorilor să utilizeze opera fără eludare. În multe țări, punerea în aplicare a legislației cu privire la combaterea eludării depășește cerințele art. 11 din Tratatul OMPI privind dreptul de autor, ceea ce, în mod evident, elimină excepțiile existente în legislația dreptului de autor);
- contractele și excepțiile statutare (contractele în cauză trebuie să permită excepții și limitări; actele normative care prevăd excepțiile reprezintă declarații de principiu național și internațional, iar contractele trebuie să corespundă documentelor respective);
- limitarea răspunderii pentru bibliotecă și personalul acestora care activează cu bună credință (pentru a avea siguranța că acționează în conformitate cu legislația privind dreptul de autor).

În cadrul dezbaterilor de autor internațional, IFLA reprezintă interesele bibliotecilor și utilizatorilor. În scopul de a menține un echilibru între interesele deținătorilor de drepturi și utilizatorilor, IFLA a formulat următoarele principii strategice: în legislația națională cu privire la dreptul de autor excepțiile și limitările trebuie să asigure tratarea informației în egală măsură, atât pentru cea disponibilă în format electronică, cât și cea tipărită; pentru lucrările în format digital, utilizatorilor nu trebuie să li se aplice nici o taxă pentru a răsfoi, lectura, asculta sau vizualiza materialele ce sunt protejate de drepturile de autor, acestea fiind puse la dispoziția publicului în interiorul bibliotecii, la distanță, prin intermediul site-ului sau al unor baze de date; biblioteca poate oferi documente în format electronic pentru uz personal în scopuri de cercetare; bibliotecilor și arhivelor trebuie să li se permită să convertească materialele protejate prin dreptul de autor în format digital în scopuri de conservare și arhivare; legislația națională trebuie să reglementeze, de asemenea, ca Depozitul Legal să includă și documentele electronice.

Bibliotecile au demonstrat pe parcursul ființării lor ca au un rol important în informarea și educarea utilizatorilor cu privire la importanța dreptului de autor, de aceea bibliotecarii trebuie să posede cunoștințe despre unele domenii-cheie referitoare la dreptul de autor, astfel încât comunitatea bibliotecară să-și poată apăra poziția lor și să reușească să îndeplinească misiunea în era digitală.

Recomandări:

- Realizarea unui Studiu de fezabilitate privind prezervarea prin digitizare a resurselor bibliotecilor, meca-

nismul de digitizare și accesibilitate pentru utilizatori;

- Dezvoltarea unui mecanism ce ar elimina aspectele restrictive privind drepturile de autor ce creează bariere juridice în calea utilizării resurselor pentru educație, cercetare și dezvoltare socio-economică aflate în biblioteci;
- Elaborarea unui Program de digitizare distinct bibliotecilor parte a Sistemului Național de Biblioteci.

Lista de literatură:

- 1) Accesul la informație și dreptul de autor. Asoc. Bibliotecarilor din Rep. Moldova; col. red.: Olga Belei, Ludmila Costin, Natalia Goian [et al.] ; ed. îngr. de Ludmila Costin, Mariana Harjevschi. – Chișinău: Centrul Ed. al UASM, 2010. 130 p.
- 2) Digital Library Standards and Practices <https://old.digilib.org/standards.html>
- 3) EIFL Draft Law on Copyright including Model Exceptions & Limitations for Libraries and their Users http://www.eifl.net/system/files/resources/201607/eifl_draft_law_2016_online.pdf
- 4) eIFL-IP Advocacy pentru accesul la cunoștințe: dreptul de autor și bibliotecile. Manual cu privire la dreptul de aut. și alte probleme juridice conexe bibliotecilor. Ed. îngrijită de Mariana Harjevschi ; trad. din lb. engl. Svetlana Boincean. - Chișinău: "Print-Caro" SRL, 2009. 88 p.
- 5) Study on Copyright Limitations and Exceptions for Libraries and Archives, prepared by Kenneth Crews, Director, Copyright Advisory Office, Columbia University http://www.wipo.int/meetings/en/doc_details.jsp?doc_id=109192
- 6) Treaty Proposal on Copyright Limitations and Exceptions for Libraries and Archives, prepared by IFLA, ICA, EIFL, Innovarte, <http://www.ifla.org/en/node/5856>
- 7) WIPO Standing Committee on Copyright and Related Rights : Twenty-Third Session. Proposals by Member States http://www.wipo.int/meetings/en/details.jsp?meeting_id=22210